

FACER-KOMENTAR

C1

Šta sadrži komentar:

Stavove (teorije) koji su nužni za kolektivističku državu i put ka njoj: revoluciju

Primere

1. Pitanje: zašto čovek živi ne sme se dozvoliti. Ono se mora postavljati svakom pojedinačno: zašto živiš, čoveče? On mora umeti da odgovori na njega.
Ili
2. Kakvo mora biti slikarstvo? Odgovor: takvo da ga svako može kopirati i to tako da kopiranje koristi državi. Dakle, recimo, gestikulacija je važnija od izraza, međusobni položaji (kompozicija) važniji su od centralizacije dejstva slike itd. itd.

C2

Facer-dokument

Svrha obavljanja nekog posla nije identična svrsi njegovog vrednovanja. Tako je Facer-dokument najpre sačinjen prevashodno kako bi onaj ko piše učio.

Ako kasnije postane predmet učenja, putem tog predmeta učenici će učiti nešto sasvim drugačije nego što je učio onaj ko piše. Ja, pisac, ništa ne moram da završim. Dovoljno je što podučavam sam sebe. Ja samo sprovodim istraživanje, a moja metoda jeste ono što gledalac može da istražuje.

C3

Prilikom sastavljanja godišnjeg govora sa tri jeretička prigovora protiv načina glume i prilikom sastavljanja velikog govora na kraju razdoblja učenja, sa jednim jeretičkim prigovorom protiv komentara, i prilikom sastavljanja mesečnog govora uz primenjivanje komentara na neko državno pitanje, student se služi komentatorskim načinom pisanja.

Pitanje: Zašto se student služi načinom pisanja komentara?

Odgovor: Načinom pisanja određuje se izbor misli, držanje onog ko piše i svrha pisanja. Od mnogo misli, malo ih je korisno. Kako bi student naučio da razume misli komentara, on primenjuje komentatorski način pisanja. Načinom pisanja on među mislima odabira određene misli prema njihovoj veličini ili malenkosti, po redosledu i po njihovom ukusu. Misleći u mislima komentara, on spoznaje nesavršenosti komentara u njegovoj veličini i malenkosti, u njegovom poretku i njegovom ukusu. Od mnogo držanja, malo je prijatnih.

C4

Prilikom rasprave o godišnjem govoru sa tri revolucionarna prigovora protiv komentara

Učenje o retorici

1 Izbor stila presuđuje o svemu.

Moguć je samo stil komentara

2 To: kome koristi

C5

Facer-komentar

Ona mesta komentara koja učitelji prepoznaju kao teška učenici moraju naučiti napamet pre nego što ih shvate.

C6

Facer-komentar

Uz dokument o Faceru spada i komentar o Faceru. Facer-komentar sadrži dve vrste uputstava za glumce: ona koja se odnose na predstavljanje i ona koja se odnose na smisao i primenu dokumenta. Izučavanje uputstava o smislu nije neophodno za shvatanje uputstava za predstavljanje, pa dakle ni za predstavu, dok je izučavanje tih uputstava o smislu bez izučavanja prvih i bez igre čak i opasno. Dakle, treba najpre pročitati uputstva za igru, i tek nakon što je student predstavio dokument treba da usledi izučavanje smisla i primene. U predstavljanju studenti treba da podražavaju prve umetnike svoga doba. To predstavljanje prvih umetnika svoga doba studenti treba da kritikuju usmeno i pisano, ali u svakom slučaju da ga podražavaju sve dok ih kritika ne izmeni. Predloge za izmene gestova ili tona glasa trebalo bi iznositi pisano; oni ne smeju da utiču na same vežbe. Na taj način se u svako doba mogu izmeniti i uputstva iz komentara. Ona su puna grešaka za naše doba, a njegove vrline se ne mogu iskoristiti u drugim razdobljima.

C7

- 1) Kada će prolazak Facera kroz grad Milhajm biti stvarnost – iako nikakav čovek po imenu Facer nije prošao kroz grad Milhajm?

Odgovor:

Kad ga dovoljan broj dovoljno dobrih ljudi koji su dovoljno prosvećeni bude spoznao kao istinit.

Objašnjenje:

Osim ljudskih dela koja su zaista učinjena postoje i takva koja su mogla biti učinjena. Ova poslednja dela jednako zavise od razdoblja kao i ona prva i o njima takođe postoji istorija koja pokazuje njihov sklop kroz mnoga razdoblja. Izvesne slike koje ljudi stvaraju sami o

sebi svojstvene su izvesnim razdobljima, u kojima oni primećuju jedni kod drugih upravo te gestove, jer su baš ti gestovi od važnosti. Dakle, ljudi po izvesnim obeležjima prepoznaju najistinitije slike svoga života, po rasporedu figura u određenim stavovima koji pokazuju istinske interese ljudi toga razdoblja. Dakle, kad dovoljan broj dovoljno dobrih ljudi koji su dovoljno prosvেćeni bude spoznao Facerov prolazak kao istinit, on će postati istina kao govor našeg druga Lenjina u prilog završetku rata.

- 2) Kad će dovoljan broj dovoljno dobrih ljudi koji su dovoljno prosvеćeni spoznati Facerov prolazak kroz grad Milhajm kao istinit?

Odgovor:

Kad im se Facerov prolazak bude učinio mogućim za dovoljno brojne ili dovoljno dobre ili dovoljno prosvеćene ljude.

Objašnjenje:

Ali mora postojati dovoljan broj ljudi, jer nije istinito ništa što nije u interesu mnogih, i mora postojati dovoljno dobrih ljudi, jer nije istinito ništa što nije u interesu koliko je god moguće dobrih ljudi, i mora postojati dovoljno prosvеćenih ljudi, jer samo takvi mogu spoznati istinu.

- 3) Ali kada će ga spoznati kao koristan?

Odgovor:

Kad im u svakodnevnom ili svakogodišnjem životu bude od koristi što su oni sami, ili što više drugih, saznali za taj prolazak; to jest u njihovoj borbi za hranu, stan i odeću, u njihovom načinu ishrane, stanovanja i odevanja, kao i u njihovim susretima sa ljudima, prolascima kroz gradove, u njihovim razgovorima i planovima.

Steći će koristi od toga i ako budu umeli da pokažu da su dobri, dovoljno prosvеćeni ljudi kojih bi trebalo da bude dovoljno.

C8

Pozorište

Kako bi uredio svoje misli, mislilac čita neku knjigu koja mu je poznata. On razmišlja na način na koji je knjiga napisana.

Ako neko uveće treba da održi neki govor, ujutru ode u pedagogijum i održi tri govora Johana Facera. Time uređuje svoje pokrete, svoje misli i svoje želje.

Dalje: ako neko želi da ujutru izvrši neku izdaju, onda ujutru ode u pedagogijum i proigrava scenu u kojoj se vrši neka izdaja. Ako neko želi da večera, onda uveće ode u pedagogijum i proigrava scenu u kojoj se jede.

C9

O seks-komadu Facer

Engels smatra da poreklo porodice, prva viša forma, horda, nije zamislivo bez neregulisanog polnog opštenja, kako se poštovanje vlasništva nad muškarcem ili ženom ne može ni zamisliti, već zbog kasnijih, viših formi. Ljubomora je osećaj koji se kasnije pojavio. Malo verovatno. Bez ljubomora – uostalom, jednog elementarno materijalističkog osećanja – ne stiže se do dijalektike, a razvoj gubi težište.

Već druga viša forma, porodica krvnog srodstva, predstavlja isključivanje mogućnosti za ljubomoru time što se barem potomstvo oslobađa od nje. Treća, porodica *punalua* tipa,¹ još jedno isključivanje (među braćom i sestrama), zašto, onda, ne i prva forma?

C10

Poglavlje o smrti

Kad je misleći čovek dospeo u veliku oluju, sedeo je u velikim kolima i zauzimao mnogo mesta. Prvo je bilo to što je izašao iz svojih kola. Drugo je bilo to što je odložio kaput. Treće je bilo to što je legao na zemlju. Tako je pregrmeo oluju u svojoj najmanjoj veličini.

C11

Kao što neko ko je umro više nema srodnika, i onaj ko spava treba da leži sam. I misleći čovek treba da jede u sumračnoj sobici, licem prema zidu.

C12

Napišite mi na cedulji, rekao je gospodin Kojner² gospodinu Viru, šta zahtevate da bi novine mogle da se objavljuju. Jer novine će biti objavljivane, ali zahtevajte neki minimum. Ako biste, na primer, dozvolili podmitljivima da ih pripremaju, to bi mi bilo draže nego kad biste zahtevali nepodmitljive, jer bih ih onda naprosto podmitio kako bi popravili novine. Ali čak i kad biste zahtevali nepodmitljive, ipak bismo počeli da tragamo za takvima, i ako ih ne bismo našli, ipak bismo počeli da ih stvaramo. Napišite na cedulji kakve novine treba da budu, i ako nađemo nekog mrava koji bi odobrio cedulju, odmah ćemo početi s radom. Taj mrav će nam više pomoći da poboljšamo novine od neke opšte dreke o tome kako su novine nepopravljive. Naime, pre ćemo planinu ukloniti uz pomoć jednog jedinog mrava nego glasinom da se ne može ukloniti.

Ako su novine sredstvo nereda, one su i sredstvo reda. Upravo ljudi poput gospodina Vira svojim nezadovoljstvom dokazuju vrednost novina. Gospodin Vir smatra da se bavi današnjom bezvrednošću novina, ali zapravo je to njihova sutrašnja vrednost.

Gospodin Vir čoveka smatra uzvišenim, a novine nepopravljivim, gospodin Kojner, naprotiv, čoveka smatra niskim, a novine popravljivim. Sve može postati bolje, reče gospodin Kojner, osim čoveka.

C13

Nakon što se izreka izgovori, treba je sačuvati dok govornik ne umre. Onda je treba ponovo izgovoriti o njemu samom kraj njegovog tela ili, ako se ono ne može naći, u prisustvu

¹ Ovde se misli na *punalua* tip porodice, karakterističan za neka havajska plemena, koji opisuje Engels u tekstu „Poreklo porodice, svojine i države“: muškarci iz jednog roda („braća“) zasnivaju grupnu vezu sa ženama iz drugog roda („sestre“). (*Prim. prev.*)

² Ovaj fragment predstavlja jednu od prvih Brehtovih kratkih priča o gospodinu Kojneru, koje je Breht decenijama pisao. One su kasnije u više navrata sakupljane i objavljivane; kod nas postoji nekoliko izdanja „Priča o gospodinu Kojneru“ u prevodu Dragana J. Ristića. (*Prim. prev.*)

njegovih srodnika i prijatelja. Ali njega treba sačuvati, a posle deset godina treba pomenuti njegovo ime u školama zajedno sa drugima, i ako je zaboravljen, đaci treba da kažu: zaboravljen. Ali ako nije zaboravljen, treba ponovo sam da izgovori izreku i tako sve dok ne bude zaboravljen.

Izreka treba da glasi ovako:

Neću vladati

Niti govoriti neistinu

Niti delati bez razmišljanja

Niti služiti nekom čoveku

Niti pokazivati nezadovoljstvo

Niti biti beskoristan

Ali ono što sam učinio

Moglo je biti: vladanje

Ali ono što sam rekao

Moglo je biti: neistina

Ali ono što sam činio

Moglo je biti: nepromišljeno

Neka me, dakle, zaborave

Ništa sam.

C14

Naše držanje potiče od naših radnji, naše radnje potiču iz nužde.

Ako je nužda uređena, odakle onda potiču naše radnje?

Ako je nužda uređena, naše radnje potiču od našeg držanja:

Naše misli potiču od

Zašto država naređuje đacima da proučavaju komentare?

Kako bi im dala misli korisne po državu.

C15

Kako bi ga zaštitila od zloupotrebe, država podučava đaka

Čovečanstvo nikad ne može preduzeti više nego što je u stanju da ostvari

Međuhor: Zahtev da se ne prebегne neprijatelju već da se krene u Milhajm na Ruru.

C16

Ako misleći čovek poučava neko učenje, čini to jer je takvo učenje potrebno. Misleći čovek misli po zadatku. Ne treba učenje da širi neku određenu spoznaju, već putem njega treba da se sprovodi jedno određeno ljudsko držanje.

Gde se pojavljuje istina?

Istina se pojavljuje u učenju o sporazumu, odn. učenju o pravilnom držanju. Prilikom zauzimanja pravilnog držanja na videlo izlazi istina, tj. pravo spoznavanje povezanosti stvari.

Istina je sredstvo za borbu potlačenih klasa.
Znati istinu znači znati: šta? kome? koristi.

C17

Spoznaja može biti potrebna na drugom mestu od onog na kome je nađena. Npr. matematika je potekla od zemljomerstva, od određivanja zapremine posuda i sličnih neophodnosti, a može se iskoristiti kako bi mnogima palo lakše da poveruju ono što su mnogi u stanju da poveruju.

Ako možeš da govoriš, onda
Nauči govor / ako
Ne možeš da govoriš, onda nauči
Ćutanje.

C18

U: Koliko vrsta ljudi ima na svetu?
M: Dve vrste
U: Koje su to vrste?
M: Vladajuća i ona kojom se vlada
U: Da li je dobro što postoje dve vrste ljudi?
M: Ne, nije dobro
U: Ali ko želi da postoje dve vrste ljudi?
M: Vladajuća vrsta želi da postoje dve vrste ljudi
U: Ali ko ne želi da postoje dve vrste ljudi?
M: Oni kojima se vlada ne žele da postoje dve vrste ljudi
U: Ko će, dakle, ukinuto postojanje dve vrste ljudi?
M: Oni kojima se vlada će ukinuti postojanje dve vrste ljudi
U: Ali ko je vrsta kojom se vlada i koja želi da ukine postojanje dve vrste ljudi?
M: To je velika nedeljiva masa

M = MASA: Ali kako će se ukinuti postojanje dveju vrsta ljudi?

U = UČENJE: Silom će se ukinuti postojanje dveju vrsta ljudi

M: Ali ko će primeniti nasilje?

U: Vi, velika nedeljiva i neuništiva masa
(mreža: samo organizovani deo!?)

M: Mi smo čuli da ide i bez nasilja

U: Ko vam je rekao da ide bez nasilja?

M: Ta / vladajuća vrsta / nam je rekla da / ide i bez nasilja

U: Po čemu, dakle, prepoznajemo vladajuću vrstu?

M: Vladajuću vrstu prepoznajemo po tome što kaže da ide i bez nasilja

U: Ali ko zna da ide samo uz nasilje?

M: Mi, velika nedeljiva neuništiva masa

C19

1 Mala održivost

Dovoljno samo za vrlo mali teret

Nemogućnost većih poduhvata

2 Neprimerenost izvođenju planova u celosti

3 Prevelika razlika

Vedri i neodrživi starci = klasika.

C20

Zakopavanje učenja

Kazna čini zločinca zločincem i dobrog čoveka zločincem.

Zločin čini nekog zločincem, a i kazna čini nekog zločincem.

C21

Lice čoveka koji misli o vremenu posle njega

Maločas

Postavili su stolicu, staru,

Na kojoj piše „ovde neka sedi

Samo onaj ko je dobar, a najbolje: svako“

Propisanim pokretom

Na staro mesto, sa police s maskama

Dohvatili su iznošene maske

Čas urlajući, čas mrmrlajući otpevali su

Tekst, trudeći se da ga

Održe čistim, bez osećanja

Na propisanim mestima tapšali su

Njihovi slušaoci, učtivo pokazujući

Da su upućeni i još

Da se slažu

A on je sačekao

Još ono mesto kad

Prvi glumac mora pogrešno da sedne, i kad su

Na propisani način zazviždali, video je

Da poštuju zakone, i

Napustio ih

C22

3

Moment dostižnosti određuje intenzitet seksualne želje

Eventualno ostvariti: neutralizam

Eventualno iz toga zaključiti kako je za proletere ona ljubav koju izaziva voljeni predmet često isključena kao nedostižna ili se relativno lako da isključiti

Ostaje ljubav kao fiziološka potreba

Izgleda da pre imamo posla sa ljubavlju uslovljenom međusobnim opštenjem

Ljubomora kao strah od nanete štete

C21

Teorija pedagogije

Građanski filozofi prave veliku razliku između delatnika i posmatrača. Mislilac ne pravi tu razliku. Ako se napravi ta razlika, onda se politika prepušta delatnima a filozofija posmatračima, dok u stvarnosti političari moraju biti filozofi a filozofi političari. Između istinske filozofije i istinske politike nema razlike. Za tom spoznajom sledi predlog mislećeg da se mladi ljudi vaspitaju pozorišnom igrom, tj. da postanu istovremeno delatnici i posmatrači, kao što je predloženo u propisima za pedagogiju. Samo uživanje u posmatranju štetno je za državu: ali isto tako je i sa samim uživanjem u delanju. Time što mladi ljudi glumeći vrše dela koja su podvrgnuta njihovom vlastitom razmatranju, oni se vaspitavaju za državu. Te igre moraju se tako smišljati i tako izvoditi da država ima koristi od njih. O vrednosti neke rečenice ili gesta ili radnje ne odlučuje, dakle, lepota, već: da li država ima koristi od toga ako oni koji glume izgovore tu rečenicu, izvedu gest i upuste se u radnju. Svakako, korist koju bi država trebalo da ima od toga mogli bi vrlo umanjiti tupoglavci kad bi npr. dozvoljavali glumcima da izvode samo one radnje koje im se čine socijalnim. Ali upravo prikazivanje asocijalnog od strane budućih građana države vrlo je korisno po državu, naročito ako se izvodi prema tačnim i veličanstvenim uzorima. Država najbolje može popraviti asocijalne nagone ljudi tako što će te nagone, koji potiču od straha i neznanja, izazvati kod svih u što potpunijem vidu, kakav je za pojedinca samostalno gotovo nedostižan. To je temelj misli da pozorišnu igru treba koristiti u pedagogiji.

C24

Glupi imaju samo misli koje im ne koriste. Pametni imaju samo misli koji im koriste. I o razmišljanju pametni imaju samo misli koje im se čine korisnim.

C25

Gestovi ljudi

Su ili previše objašnjivi

(sadašnje stanje)

Ili neobjašnjivi

(nekadašnje stanje)

Mogu se samo podražavati.

C26

Misleći čovek je dugo vagao Za i Protiv
Prisustva stranaca
Prilikom umiranja
Jer je uzimao u obzir to što
Dug čoveka državi
Mora da se plati pre
Njegove smrti

NEZAŠTIĆEN

I zabrinuto je gledao
Kako ih uteruju kod njega
Pre umirućeg
Neznalice

Dok im nije naloženo da stupe
Odahnuvši u
Trezveni dan

Ali ipak je odlučio
Da ne otpusti
Ni njih ni njega

C27

Kako bi mogao umreti
Siromašan budi!

Prilikom mrtvačkog rituala:
Gledajte kako teško umire! On previše voli
Da poseduje!
Poglavlje smrti

C28

O podučavanju polnoj ljubavi

Pogrešno delaju oni koji učeniku prikazuju polnost kao prirodnu, kao čistu, bezazlenu i shvatljivu. Ali u pravu su oni koji mu dokazuju kako je neprirodna, dakle prljava, opasna i neshvatljiva. Svako zna da kod svih životinja polnost nije prirodna, jer one većinu svog vremena provode kao bez pola. Ali ne treba učeniku opisivati ljubav kao tako prljavu ili neprirodnu da bi se suzdržavao od ljubavi, već samo da bismo mu rekli istinu. Ne da bismo kod njega izazvali odvratnost, već da ga naučimo strahu. Zato je najbolje da ga naučimo polnosti onako kako to rade dečaci među sobom: oni nasmejani i uspaljeni pričaju o polnosti

i crtaju po zidovima kuća velike i prljave simbole slične onima koje koriste religije one naj-mudrije od svih rasa. A taj način podučavanja je dobar i zbog toga što se odigrava među onima koji mogu da se dodiruju ne samo rečima, već i rukama. Ali zašto je polnost nepri-rodna? Mnogi kažu da je verovatno užasno začinjati život, i čovek se samo rđavom požudom može namamiti da počinu tako nešto. To kao da dokazuje tuga posle snošaja, koja je zajed-nička svim životinjama. A i grčevi žene prilikom snošaja su takvi kao da je bolesna, jer iako ta bolest kod nje izaziva i uživanje, ipak je bolesna.

C29

Četvrto poglavlje

Četvrto poglavlje je ono parališućih vizija. Približavanje velikih promena u duhu čovečan-stva najavljuje se strahom. Po vlastitom ili tuđem strahu, predvodnici raspoznaju nastupa-nje velikih promena. Te promene moraju da sprovedu oni. U naše vreme postoji veliki strah od prevlasti gradova i mnogi se bave mislima o tome kako da umaknu od nje. Ali predvodnici znaju da su sve te misli loše i ostvaruju velike gradove. Tako je i sa mehaničkim i kolektivnim moralom. Predvodnici objašnjavaju smisao mehaničkog i korist kolektivnog morala. Plivanje protiv struje je ludost, ali potrebna je mudrost da se prepozna pravac struje.

Četvrto poglavlje je i poglavlje razaranja stavova putem [društvenih] odnosa.

Mnogi prave razliku između razuma i osećanja i podređuju razum osećanju. Između istinskog razuma i istinskog osećanja nema razlike koja bi dovela do borbe. Ali predvodnik podređuje osećanje razumu time što nikad ne koristi razum bez materijala koji je razum zapazio.

C30

Gomila očekuje mnogo
Klasici su rekli malo.

Kao najmanju slamku utopljenik
Samo tako se prihvata najveće učenje

C31

E: Sve što se danas misli postoji samo da bi se činilo dobrim sve što se radi. Sve što se danas radi je pogrešno. Dakle, i sve što se danas misli je pogrešno.

C32

O učenju

Kako prost čovek da posmatra učenje?

Ako ga usvoji, može ga prezirati. Ali ako ga ne može usvojiti, neka ga barem poštuje

Zašto može da ga prezire?

Zato što je naučeno s malo truda

Zašto može da ga poštuje?
Iz istog razloga
Zašto da ga usvoji?
Budući da donosi korist
Zašto da ga ne usvaja uvek?
Zato što nije dovoljno jak
Zašto učitelj priznaje da se ne može uvek usvojiti?
Zato što je to istina
Zašto učitelj poučava da treba poštovati ono što se ne usvaja?
Jer će inače prezreti to što nije usvojio
Ali zašto da ga poštuje?
Da ne bi palo u zaborav i da ostanu nepromenjene istinite smernice kojima je naneto nasilje, kad nasilje prođe
Može li učenje uništiti nasilje?
Daleko bilo da nasilje uništi učenje!
Šta pomaže protiv nasilnika?
Pomaže njegova smrt, kad nasilnik bude umro, a ljudi upamtili učenje, na njegovom grobu će ponoviti učenje
Zašto učenje nije uklesano u kamen?
Jer je kamen previše prolazan i može se izgubiti. Velike zgrade od granita ne pretrajavaju, ali lagane seoske kolibe stalno se obnavljaju i tako će se održati
Koliko traje kamen, a koliko traju seoske kolibe?
Koliko bude trajala potreba
Zašto se učenje sme prezirati?
Neka se potrebe ne poštuju previše, a korisno ne smatra najuzvišenijim!

Izvornik: Bertolt Brecht, *Werke. Große kommentierte Berliner und Frankfurter Ausgabe 10* (Berlin i Frankfurt: Suhrkamp, 1988–2000), str. 515–529.

(Sa nemačkog prevela **Tijana Tropin**)